

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора політичних наук, доцента

Даниленка Сергія Івановича

на дисертацію Задувайло Олени Костянтинівни

«Розкриття інформації з обмеженим доступом як загроза

внутрішньополітичній безпеці держави»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук

за спеціальністю 21.00.01 – основи національної безпеки держави

(політичні науки)

Ефективне управління демократичною державою потребує активного залучення усіх зацікавлених сторін до цього процесу і має формуватися на основі цілісної, достовірної і своєчасної інформації про діяльність влади. Тому невідкладною умовою суспільного поступу є відкритий діалог між владою та суспільством, що стає невід'ємною складовою вільного інформаційного простору. Відтак органи державної влади повинні забезпечувати належний рівень інформаційної відкритості та прозорості своєї діяльності, але разом з тим не допускати, щоб ця відкритість шкодила ефективному забезпеченню інтересів національної безпеки. А, отже, постає питання про пошук необхідного балансу відкритості та закритості інформації з точки зору загальних інтересів суспільства. Останнє природним чином пов'язано із існуванням інформації, яка має бути обмежена у доступі для широкої громадськості. При цьому у суб'єктів, що формують чи реалізують державну політику в сфері безпеки і оборони (а також урядовців, які долучені до вищих управлінських процесів), часто виникає бажання зловживати можливістю втаємничувати інформації навіть у тих випадках, коли вона має бути відкрита для зацікавлених соціальних груп. Це протиріччя між бажанням держави втаємничувати інформацію та необхідністю з боку громадянського суспільства знати більше про управлінські процеси та реальний стан держави додатково ускладнюються тим, що несанкціоновані

витоки інформації з обмеженим доступом можуть становити загрозу внутрішньополітичній безпеці держави, радикалізуючи суспільство, продукуючи ситуації соціально-політичного загострення, дипломатичні демарші, делегітимізацію владних структур, як у середині країни, так і поза її межами. Все це об'єктивно спричиняє потребу пошуку чіткого та зрозумілого балансу між секретною та несекретною інформацією, яка зберігається в органах державної влади, та співвіднесення з тими наслідками, до яких може призвести несанкціоноване розголошення таємної (обмеженої в доступі) інформації. Як свідчить один із висновків пропонованої дисертації, на цьому шляху серед решти невирішених питань є й те, що прогалини з реформуванням системи державної таємниці спричиняють повільне становлення ефективної комунікативної взаємодії між державою та суспільством, що гальмує національний поступ.

Саме тому кваліфікаційна робота Задувайло Олени Костянтинівни є важливою не лише в контексті політичної науки та глибшого розуміння проблем забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері, але й у суто практичному аспекті – забезпеченні інформаційної відкритості України за умов гібридної війни. Відповідно сформовано й основну мету дослідження – теоретико-методологічне визначення впливу витоків інформації з обмеженим доступом на національну безпеку України та її внутрішньополітичну стабільність.

Актуальність пропонованого дослідження полягає ще й у тому, що дослідник береться за нагальну, малодосліджену проблему, розглядаючи види інформації з обмеженим доступом, подаючи авторське тлумачення поняття «чутлива інформація» (с. 37) на основі систематизованого аналізу міжнародного законодавства та характеризує її відмінності. Дисертант аргументовано та переконливо довела авторську дослідницьку позицію щодо підстав та меж розкриття «чутливої інформації», що за певних обставин може загрожувати інтересам держави чи особистості за умов нелінійних

інформаційних процесів сучасності, пошуку оптимальних моделей реалізації цього завдання з урахуванням актуальних викликів та загроз для України. Авторське бачення підкріплено заочним науковим діалогом з опонентами, що дало змогу напрацювати самостійні і змістовні висновки за результатами дослідницької роботи.

Всі належні формальні ознаки кваліфікаційної наукової праці пропорційно та змістовно дотримано. Дисертаційна робота Задувайло О.К., чітко та логічно структурована, складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел і літератури, у достатньому обсязі містить аналіз широкого спектру вітчизняних та зарубіжних документів, дотичних до визначеної проблеми.

У дисертаційному дослідженні відстежується зважений підхід до визначення його мети та завдань (С. 17). Логічно визначені об'єкт і предмет дослідження (С. 18), зміст яких свідчить про сутнісне розуміння та опрацювання автором обраної дослідницької теми на високому фаховому рівні. Заслугове на позитивну оцінку оптимально продумана методологія дослідження, яка вбирає в себе комплекс як загальнонаукових, так і спеціальних методів, що використовуються в політичних науках.

Прикметним у пропонованій роботі є те, що дослідниця принципово зосереджує увагу на тих проблемних питаннях функціонування національного інформаційного простору, які потенційно несуть загрозу соціального невдоволення чи навіть вибуху. У цьому її суттєвий внесок до практичної політології. Скажімо, деякі міркування О.К.Задувайло дозволяють зробити висновок про те, на якому етапі несанкціоноване розкриття інформації з обмеженим доступом може призводити до дестабілізації політичної ситуації та до зростання вірогідності протестів – якщо розкрита інформація підриває не просто легітимність влади, а й моральну складову легітимності. Тобто суспільство перестає відчувати, що влада має моральне право залишатись у владній позиції. Це також пов'язано

з підривом довіри до влади (моральності здійснюваних нею дій), що також є безумовним елементом визнання влади легітимною (С. 166).

Так, на думку пошукача, процеси комунікації органів державної влади з населенням, роз'яснення політики та дій уряду нині залишаються попри помітні зусилля розмитими, несистематизованими, ситуативними та часто непрогнозованими щодо наслідків (С. 152). У цьому негативному тренді відсутність чіткої урегульованості проблеми публічного оприлюднення інформації з обмеженим доступом означає, що потенційно можуть повторюватися ситуації, за яких такі, на перший погляд, благі наміри будуть призводити до стрімкого збільшення суспільно-політичної напруги та політичної дестабілізації держави (С. 168)

Дослідниця підтверджує актуальну тезу про те, що нелінійність та дифузність сьогоdnішніх соціальних процесів змінюють умови функціонування політичних систем і вимагають перегляду концептуальних підходів до формування безпекових практик, у т.ч. інформаційних. При цьому, наголошує автор, національне законодавство, що регулює питання інформаційної безпеки, має бути концептуально переглянuto в напрямку відходу від неефективних та декларативних принципів його формування на користь побудови реальної та ефективної системи інформаційної безпеки (С. 172).

У виборі теоретико-методологічних засад дослідження простежується оригінальний авторський підхід. Це помітно з того, що пошукач прагне досягти максимального прикладного ефекту, напрацювати практичні рекомендації для органів державної влади, що опікуються сектором безпеки. Із цим дисертант при уважному ознайомленні зі структурою та змістом пропонованої розвідки переконливо справився.

Позитивне враження дисертація складає ще й тому, що вона докладно та актуально реагує на роль ЗМК у процесі взаємодії держави та суспільства у рамках питання про відкритість інформації. Так, дослідник виправдано

ставити питання про «перереформування» моделі національних медіа. Вочевидь, Україна потребує більш «м'якої» моделі, що відповідає потребам сьогодення. Рішенням цілком може стати поширення моделі «соціальної відповідальності» на всі сфери інформаційних обмінів, які так чи інакше пов'язані з поширенням суспільно-значущої інформації (С. 177).

Принциповим є те узагальнююче зауваження науковця, що роки формування не просто лібералістської, а ультралібералістської моделі преси призвели до того, що зміна військово-політичного стану, в якому нині перебуває держава, не була адекватно сприйнята багатьма журналістами. І особливо це помітно в тому, як недалекоглядно і часом безвідповідально здійснювалося журналістами висвітлення подій в зоні проведення АТО у перші місяці відкритої агресії Росії (С. 183). Варто погодитися з думкою автора, що за умов гібридної війни Україна потребує нової, або ж ґрунтовно скорегованої звичної моделі взаємовідносин основних учасників інформаційних процесів (передусім у системі взаємозв'язків «державо-неурядові організації-журналісти»). Відтак можна погодитися з пропозицією автора, що базою такої нової моделі має стати поширення моделі «соціальної відповідальності» на ширше коло учасників, ніж власне на лише самі медіа. У такому контексті пропонована розвідка є виваженим науковим підґрунтям для прийняття зважених політичних рішень відповідними державними інституціями та професійними об'єднаннями.

Безперечно обґрунтованим є авторський підхід щодо оцінок причини витоку секретної інформації та його негативних наслідків у контексті дослідження проекту WikiLeaks, який, на думку багатьох оглядачів, вимагає всебічного осмислення впливу віртуальної інформації на реальне життя суспільства, адже розвиток інформаційних технологій і впровадження їх практично у всі сфери діяльності суттєво змінили структуру суспільства (С. 104).

Про високу якість дослідження свідчать і отриманні нові науково обґрунтовані результати, які мають цінність для політичної теорії та практики. Зокрема, щодо вироблення нових міждисциплінарних підходів щодо визначення інформаційно-комунікаційних викликів у взаємодії держави і громадянського суспільства, формування сучасних інституційних механізмів захисту національних інтересів в інформаційному просторі за умов гібридної агресії.

Слушним є зауваження, що «суспільно важлива інформація» за умов гібридного конфлікту може мати подвійний вимір: не змінюючи свого формального статусу «суспільно важливої», вона де-факто перетворюється на один з інструментів «подвійного» значення. Відповідно, навіть цілком справедливе прагнення журналістів (оприлюднити таку інформацію) і суспільства (дізнатися таку інформацію) цілком може бути зманіпульовано агресором для досягнення власних стратегічних інтересів (С. 189).

Тож результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у діяльності державних органів влади, аналітичних центрів для напрацювання стратегії та подальшої реалізації інформаційної політики; для підготовки спеціалістів у галузі політології та державного управління, комунікативістики, національної безпеки, а також для вдосконалення нормативно-правового поля держави (в частині оптимізації законодавства, що регулює процеси засекречування інформації), скласти теоретичні підвалини для розробки стратегічних документів розвитку сектору безпеки та оборони, а також формування практики взаємодії між державними органами та неурядовими організаціями. У цьому зв'язку цілком виправдано автор звертається до досвіду провідних країн, зокрема США, чий уряд намагається реагувати на нові загрози через оптимізацію законодавства та створення нових структур, метою яких є протидія деструктивній пропаганді та розслідування масштабів втручання РФ у політичні процеси в США (С. 133).

Як вже зауважувалося, безумовною новелою роботи є поглиблена увага та такого концепту як «чутлива інформація». Ще одним питанням, яке почасти виникає в цьому ключі і яке недостатньо дискутується в науковому та професійному співтоваристві, є доцільність виокремлення частини інформації до певної проміжної категорії, щодо положень якої держава та суспільство може шукати спільний підхід, що варте розголошення/збереження в таємниці. Такою категорією цілком може і має стати «чутлива інформація», зауважує автор (С. 193).

Переконливими з наукового погляду виглядають рукопис дисертації, текст автореферату, які логічно побудовані та є цілком ідентичними. Спостерігається, що обрана наукова проблема ретельно вивчена та опрацьована автором, для її всебічного, ґрунтовного дослідження було задіяно великий обсяг фахової літератури та емпіричних джерел, у тому числі іноземними мовами широкого хронологічного спектру.

Висновки роботи є логічними, виваженими, достовірними та актуальними для використання політологами, спеціалістами з комунікацій, представниками органів державної влади, насамперед сектору безпеки й оборони, а також мають прикладний характер, що робить їх цінними для практичної діяльності та застосування у навчально-освітньому процесі.

Як свідчить рукопис та автореферат, основні положення дисертації були апробовані на наукових конференціях і вичерпно викладені в опублікованих працях дисертанта, в тому числі у періодичних фахових вітчизняних та закордонних наукових виданнях з політичних наук. Автореферат дисертації повністю відображає її основні положення.

Втім, робота викликає певні зауваження, які критично не впливають на позитивне враження від дисертаційного дослідження та не знижують його цінності й наукової новизни. Проте їх варто зазначити не лише із формального погляду, але з метою об'єктивної наукової дискусії. Таким чином:

По-перше, автор провів ґрунтовну та прискіпливу роботу із широким спектром джерельної бази (підрозділ 2.1.), проте бракує ретроспективного огляду ініціатив та поглядів неурядових організацій, перш за все міжнародних, на питання доцільності та легітимності засекречення інформації. Більш докладне висвітлення саме цього питання, що формує іншу сторону у дискусії про секретну інформацію, могло б змістовно та логічно посилити ефективність роботи. Скажімо, таке дослідження цілком вписується у ту частину тексту, що подана на С. 98.

По-друге, хоча дослідник і ставить питання про встановлення в Україні більш справедливих правил балансування інформаційних взаємовідносин між державою та громадянським суспільством (С. 154), проте у тексті роботи ми не знаходимо згрупованих, систематизованих пропозицій, хто і як серед представників третього сектору в Україні мав би долучитися до вирішення цього завдання. Натомість пошукач повсякчас апелює до державного сектору з посиланням на оцінки наукового середовища, а от роль та завдання громадян (медіа, експертного середовища, професійних об'єднань), на наш погляд, дещо загубилися чи то виглядають менш консолідованими. Лише частково відповідь на це питання міститься на С. 166, де громадянському суспільству відводиться роль медіатора між державою та суспільством у питаннях доцільності оприлюднення інформації. Також практична пропозиція міститься на С. 190, де йдеться про створення належного координуючого механізму для пошуку консенсусу між державним органами та медіа спільнотою – однак лише у контексті одного суб'єкта з контролюючими функціями – медіа.

По-третє, додамо, що інколи автор вдається до поглибленого аналізу подій та процесів, які вже втратили свою актуальність (до прикладу, С. 184). Зрозуміло, що пошукач прагне засвідчити свою обізнаність, продемонструвати тяглість дослідження політичних процесів реформування практики взаємичення інформації чи ролі медіа. Однак нам видається дещо

зайвим у підрозділі «3.1. Інформаційна відкритість органів державної влади України: проблеми та пріоритети реалізації» вкотре повертатися до обґрунтування права на інформацію та доступу до неї як одну з основоположних цінностей демократичного суспільства (до прикладу, С. 135 чи 137). Також у підрозділі 3.2. можна було б лише обмежитися згадкою про «плівки Мельниченка», а не вдаватися до надмірно докладного, як на наш погляд, ретроспективного аналізу та опису тодішньої внутрішньополітичної ситуації (С. 160 – 164). Хоча загалом тогочасні події є хрестоматійним ілюстративним прикладом того, як можна дестабілізувати країну зсередини.

По-четверте, варто було б у першому розділі розглянути етичну та філософську природу феномену секретності в його історичній трансформації й оцінках учених. На наш погляд, це дало б можливість чіткіше уявити концептуальний підхід дослідника, його бачення тенденції поступу з цього питання. Це було доцільним, адже в роботі проаналізовано різні підходи до концепції «національної безпеки» та її зв'язок із поняттям «політичних ризиків» у цій сфері.

По-п'яте, традиційно офіційні опоненти звертають на увагу на стилістичні огріхи та певні лінгвістичні неточності у використанні назв, термінів і мовних зворотів, що більш притаманні чи унормовані в українській мові наукового вжитку. Не уникла цієї «пастки» і пропонована розвідка (до прикладу, С. 28, 33, 155 та ін.).

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота Задувайло Олени Костянтинівни, подана на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 21.00.01 – «Основи національної безпеки держави (політичні науки)» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить обґрунтовані та достовірні наукові результати і відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з постановами № 656 від

19.08.2015р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), автореферат дисертації уповні розкриває зміст та основні положення дисертаційної роботи, засвідчує відповідність паспорту вказаної вище спеціальності, а відповідно автор – О.К.Задубайло – заслуговує на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук.

Офіційний опонент:

Доктор політичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародних
медіакомунікацій та комунікативних
технологій Інституту міжнародних відносин
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

С.І. Даниленко

С.І. Даниленко

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НАЧ
КАРАУЛЬНА Н.В.
18.01.2018р.

